

Beferde stier og navn på steder ved disse stiene gjennom og til Birkelid. Vi begynner med korteste sti eller avstand fra Birkelid til sjøen. Da begynner vi med stien fra Krokjen til Birkelid.

Krokjen

Her bygde Lars L. Birkelid og sønner et naust, etter tillatelse fra eierne av Åg, et par hundre meter lengre ut i Beiarnfjorden. Vi starter ved dette naustet, og begynner på den stupbratte stien opp til Birkelid. Vi kommer straks opp på Kroksletta hvor der er tomter etter gammel samisk bosetting. Med en 30-40 kilos melsekk på ryggen, og allerede sterk stigning, går det ikke så fort opp til første hvileplass, nemlig Krokenkilda. Med avskårne hundsløyk stammer, som nyttes som sugerør. Kan du her nyte det iskalde kildevannet. Men først bør du legge et stort og rent blad fra sløyka i bunnen av der du skal drikke. Dette for å avverge at du får sand i sugerøret.

Men ”lange kvilan gjær mange milan” sa onkel Sakarias alltid, så det er bare å ta fatt på stien igjen. Fra denne første hvileplassen slynger den opptrakkete stien seg mange steder helt fram på stupet ned til bunnen av Ågdalen. Fram på dette stupet ble det i gammel tid satt opp et gjerde for å forhindre at kjiyra som beitet her skulle ramle ned i dalbunnen. Likevel mistet ågfolket flere kjiyr som ramlet utfor, og slo seg i hjel. Gjerdet måtte ofte ettersees og repareres, Dette var folket på Birkeli ofte og hjalp til med. Det ble regnet som et pliktarbeide. For det hendte jo at kjiyra fra Birkeli streifet ned til Åg særlig i sopptiden.

Så går stien videre med varierende stigning, for så å gå i vinkel til venstre med sterk stigning opp til Kvilarsteinen. Her kvilte man seg ekstra lenge før fortsettelsen opp til høyden av Ågdalen. Her er stien opp til Legda meget bratt og krevende. Vi kommer nå opp til høyden av Ågdalen hvor terrenget flatner litt og blir litt lettere.

Oppe på Legda hadde man ved større transporter hest og kjerre stående tjoret mens var nede i Krokjen og hentet bøkene. De tunge bøkene ble nå lastet på hestekjerra også fikk hesten dra lasset opp til høyden av Ågdalen og hjem til gården på Birkelid.

Fra denne høyden er vi nå kommet til terrenget som hører til Birkelid. Litt senere i tiden, ble det av sysselsettings midler bygget en kjøreveg fram til gården, og dermed lettere adkomst. Etter denne kjørevegen er det flere stoppe steder for å hvile seg og drikke godt vann. Vi kan nevne Bergan, Ågdalsvannet, Trappberiskogen, Trappberjan og Sletten. Alle disse stedene var stoppe og hvilesteder før det ble bygd kjøreveg, og da man også på denne strekningen måtte bære alt på ryggen.

Stien til sjøen ved Eggesvik

På høyden over Ågdalen svinger veien i østlig retning mot Eggesvikågdalen, og er her arbeidet gjennom den sterkt skrånende ha til ”Bærfjellet” hvor den er avsluttet øverst for enden av Ågdalen. Før kjøreveien ble bygd fram Bærfjellet, gikk en tråkket sti fra Ågvannet over Svabergan til Eggesvikågdalen. Stien gikk da gjennom den skrå ha og etter den i samme retning som kjøreveien til Bærfjellet.

Over Bærfjellet er stien merket med endel varder, bekker, gress og skogholt. Stien ender tilslutt i Eggesvik og avsluttes med noen meter arbeidet vei ned den bratteste ha.

Før denne kjøreveien ble laget, gikk stien ned den bratte Bjønstia og ned den bratte lia og ned på Nepridhågen og Lasjen. Så ender stien mellom husene i Eggesvik.

Stien mot øst, mot villmark, fiskevann og jaktterreng

Skal du på jakt eller fisketur, går det en sti fra husene på Birkelid ned over jordet og over elva. Fra elva stiger terrenget, og stien snor seg opp til Olderlunden og til Føren. Her blir det svakt hellende

terreng ned ned til Bjerkhøla. Gjennom Bjerkhøla går stien i nesten flatt skogterreng til Bjerkhølylen hvor det atter blir stigning mot Øverbjerkhøla. Øverbjerkhøla er skogrik og slett. Stien går så gjennom nevnte, og til foten av Legden. Her blir det sterk stigning opp til Stongsetdalrabben. Så litt slakkere nordover "Legden" mot Snaubakken. Her kommer en da til fjellandskap uten noe skog.

Stien her krysser elva som renner fra Snaubakktjøna. Denne elva er grenseskille mellom Birkeli i Beiarn og Sørvik i før Bodin kommune.

Er du på fisketur bør du prøve noen kast i Snaubakktjøna. Du får sikkert et par fine steikefisker. Ørreten her er ikke av fineste sort, men fin steikefisk. I Snaubakktjøna er det visstnok mest folk fra Birkelid som fisker. Det ble i gammel tid tatt småørret i Eggesvikelva. Denne ørreten ble båret og satt ut i Snaubakktjøna hvor det visste seg at den vokste og formerte seg, om ikke i noen store mengder.

Ja, og nå er du kommet i Bodøs marker. Er du på fisketur så må du nå tyvfiske i alle de fine vannene du passerer på stien videre innover i terrenget.

Skal du på jakt i høyfjellet Pallrakken følger du en sti fra Snaubakktjøna med stigende fjellterreng opp til Geitkopi. Terrenget her er enden av Gjetarfjellet. Geitkopi består av tettvokset krattskog, og et godt gjemme sted for lirypa. Gjennom denne krattskogen går stien med unnabakke ned mot Veikåsen. På stien fra Geitkopi, til, og gjennom Veikåsen passerer flere navnesteder. Utenfor stien mot nordøst ligger Hesthågan, et høyere parti med skogkledd åser og håger, Hågan. Mot syd grenser Veikåsen mot Eggesviks eiendommer, og altså er vi her igjen i Beiarn kommune. I bunnen av dette strøket Sagvannet, som delvis danner grense mellom Beiarn og Bodin, nå Bodø kommune. I Sagvannet er det mye fin ørret, og den kan også være bitevillig.

Tilbake til stien gjennom Veikåsen. Fra Geitkopi går stien etter en snau fjellrabb, og vinkler så ned til Øverskjytta som det ennå finnes tufter etter (folket i Isvik hadde utslåtte her i gammel tid). Så fortsetter stien i østlig retning med svakt hellende terreng og passerer tufter etter en "kåk" som ble oppsatt i forbindelse med et malmsfunn. Funnet var ikke driveverdig, og gravingen eller skjerpingen ble stanset, men "Kåken" ble stående, og ble å tilhøre Isvik, da den jo stod på Isviks eiendom. "Kåken" ble mye benyttet som hytte under jakt og fiske.

Fra Kåken fortsetter stien slakt ned til foten av Pallrekken og her begynner den bratte oppstigningen til Trappen høyfjellet og Pallrakken. God jakt. Men prøvde du fiskelykken i Sagvannet.

Navnesteder

Det er mange stier og navnesteder i Birkelids marker, skoger og fjell. De fleste stiene avsluttes jo på andre gårder, ja også i andre kommuner. Dette på grunn av at Birkelid ligger for enden av Beiarfjorden, og at stedet grenser til flere kommuner. Nå kan vi beskrive stien som går over fjellet til Nygård i Gildeskål. Nygårdsjøen var i eldre tid fjellgårdenes handel og poststed.

La oss ta en tur over fjellet til Nygårdsjøen.

Vi forlater gården på Birkeli, og begynner straks på en sti med sterk stigning opp mot Skåla og fjellet. Vi går gjennom Sør-i-ura og opp til Rylen ved Storhåjen, og har nå gjort fra oss en bratt bakke gjennom Nordslåtten og er kommet opp til et flatere myrterreng, Storhågmyra. Herfra går stien etter en bergrabbe med sterk stigning. Denne fjellrabben danner skille mellom Skåla og Øvervedlegda, hhv. Birkelid og Sandmo. Øverst i Øvervedlegda går stien i vinkel mot vest, og vi kommer rett over til fjellet som nedover stuper rett ned i Holmvannet, og oppover stiger steilt til toppen av Øverskålfjellet. Men du skal ikke opp til og over denne toppen nå. Det du nå skal gjøre betinger at det er bart og tørt fjell. Du skal nemlig tvers over bergrabben som ender i stup nedi Innervatnet til Holmvannet. Men når forholdene er slik som betinget, kan du lett passere denne bergstien, og du kommer snart over til gressterreng, og en god sti, en sti som nå blir holdt synlig

mest av sauer.

Vel over er du kommet til øverdelen av Holmvattenlia, og nå har du foran deg en sti med variert stigning og utflating mot Vakkerdalen og Saurvatnet. Stien følger en skogkledd ås som går mellom Saurvatnet og Skålsvikvatnet. Er du frisk og sterk i føttene gjør du deg snart ferdig med strekningen herfra, og vet ikke ordet av det før du står på kanten av Kvansskaret.

Nå har du en fantastisk utsikt over hele ytre Beiarnfjorden. Rett under deg ser du alle gårdene fra Skålsvik og nordover mot Ertenvåg. Rett over fjorden ser du Sandhornøya, kanskje badet i solskinn. Et herlig syn.

Men her kan du vel ikke bli stående å drømme. Nå skal du ned en stupbratt sti til du kommer ned på et flatere lende. Er du litt ustø på foten bør du ta det med litt ro. Stien er veldig ujevn og steinete. Går du på hau her kan du slå deg fordervet.

Når du er kommet ned i Kvanskarhola blir det flatere terreng og fint å gå. Nå kan du bare gi "full gass", og du er fort på butikken på Nygårdsjøen. Men få nå ikke for tung bære, du skal opp igjen etter den bratte stien, over fjellene og hjem.

Sandmo er Birkelids nærmeste nabo, og skal du en svipptur dit, er den bratte stien som går rett fra husene den forreste og korteste. Stien er tråkket gjennom slottenga ved siden av nabogrensen mellom de to gårdene på Birkelid. Den tråkkete stien går steilt opp på Rylen. På toppen av Rylen står en oppmurt varde, som viser hvor stien går. Fra denne varden går stien i ujevne forhold men med hellende terreng nedover mot Holmvannet. Midtveis her ligger Skåkeldalen, et juv med nesten loddrette ned og oppstigninger. Naturen har laget nedstigningen på den ene siden som en trapp med trinn ned til bunnen. Har man god kroppsbalanse kan man løpe ned disse trinnene for å få god fart opp den andre siden. Så kommer du ned til vannet. Her er det bygd ei steinbru over eidet mellom selve Holmvannet og Osen. Nå kan du velge mellom to veier. Fra Steinbrua ble det i sin tid bygget en kjørevei på nordsiden parallelt med Osen og fram til Sandmølna. Ved mølna bør du stanse og dvele ved gamle minner. Mølna er restaurert av Sandmofolket. Her ble det malt mange sekker byggkorn før i tiden, både av Birkelid og Sandmo folket. Fra mølna kan du nå følge stien rett over elva, og da er du straks ved husene på Sandmo.

Fra Steinbrua kan du også følge den gamle stien på vestsiden av den omtalte kjøreveg. Denne gamle stien følger vannkanten mot Holmvattensskaret. Når du kommer til Holmvattensskaret er du nesten framme med husene på Sandmo.

Letteste og slakeste adkomst til naboer og kontakt er stien til Sørvik i Bodø. Du går i nordlig retning etter en tråkket sti over Mølnhåjen til Gamsletta. Her går stien gjennom utslåttene. Dvs. Yttergamsletta, Bekkjedalen, Nylenhåjen og Nylenj. Så er det slutt på de gamle utslåttene. Nå fortsetter stien over Nylenjmyra mot Røsan og til Tjønnan.

Men nå er det påkrevet med nye tette gummistøvler, for nå går stien på nordsiden av Tjønnan, og bare etter vått myrterreng. Vi passerer Korset, som er skille mellom Birkelid og Sandmo. Stien går så videre til Janlibekken og vi kommer opp på en tørrere sti. Tjønnanforsen. Vi er nå på grensen mellom Beiarn og Bodø. Her er også en velegnet jordbank for å sette seg og ta en hvil, og en god termoskaffe.

Etter kaffekvilen fortsetter vi til Rundtjønnan og til Sandmoelva. Kommer vi tørrskodd over elva er vi på en gammel kjørevei som går ved siden av elva fra Sandmo til Sørvik. Denne kjøreveien går over Varmen og ned til Sørvik, Sørvikosen og Valnesvannet.

Nå brukes motorbåter fra Sørvik og nedover det syv kilometer lange vannet. Når du da kommer for nerenden Vasshauet av Valnesvannet er du ved kystriksveien og kan sette deg i bilen og kjøre hvor du vil. Men slik har det ikke alltid vært. For ikke så svært lenge siden måtte folkene fra Birkelid låne robåt i Sørvik og ro nedover det lange vannet. Ellers var det å bruke føttene og gå når landjorda skulle beferdes.

Det som hittil er beskrevet om stier og navnesteder er for det meste beregnet på ferdselen sommerstid. Vinters tid blir det et langt annet bilde når f.eks. myrer og vann er frosset snølagt og farbar med ski, skøyter eller hest og slede.

Men nå går vi på fisketur i barndomstiden, og begynner ved Ågvannet. Vi tar bambusstanga eller rogntrøa i ei hand, og makkaupen i den andre handa. Så går vi etter stien sørøstover Sletten over Trappberjan, gjennom Trappberriskogen og er straks framme ved Ågvatnet. Vi stopper ved Skytermuren, Det er dypest vann her, og blåser det frisk austavind samles ørreten her ved landet. Så kan vi fiske nedover elva til Litjvatnet og kan godt få et par pene steikefisker her.

Vi fortsetter nedover til Sprutan, og videre nedover til Mølnfossen. Her fikk du en storting. Du må lage en bjørksule, Tre fisken på sula og går nedover til øverste kulpen på Elvnessan. Du fortsetter nedover elva til de dype kulpene, som Artigitjokropøla, Artigstorkropøla og til Jupjuppøla. Så kommer vi til det første stryket nemlig Strøkpøla. Er det god vannføring i elva kan du være heldig å få en nygått kilos ørret som er kommet rett fra Valnesvannet. Her regner man med slutten på selve Elvnessan.

Vi fortsetter fra Strøkpøla nedover elva og kommer til den virkelige Litjkroken og den virkelige Litjkropøla. Så er det videre Storkrokjen og Storkropøla. Nå fisker vi videre nedover til Stillelva. Etter Stillelva begynner strykene nedover mot Elvkjeften.

Ved siden av elva her er det mye hamrer og stein. Ved Revhammarn slutter i grunnen Birkelid å være eneier av elva, for videre nedover mot Elvkjeften danner elva skille mellom Birkelid og Sørvik, og altså Beiarn og Bodø.

Så kommer vi da til Elvkjeftpøla begynnelsen til Tjønnan. I denne store kulpen står det som regel fin ørret og venter på flomvann for å gå opp elva til gyteplassene. Fra Elvkjeftpøla går det en lang os både til Sør- og Nordtjønnan. Her kan du få mange fine ørreter hvis du lurar deg nedover elvekantene.

I selve Tjønnan er vannet så grunt at det er sjelden noe fisk å få. Da må du i tilfelle komme deg over til utløpet av Tjønnan, Tjønnanfossen. Fra den siden når du også i Sandmohanspøla, og der får du helt sikkert en fin ørret hvis du lurar deg helt stille ut på kanten av pøla.

I gamle dager når Tjønnan ble oppdemt i forbindelse med fløting av ved, kunne man få mange fine ørretkokinger over alt i Tjønnan. Da var det mye fin ørret både i Tjønnan og oppover hele vassdraget til Birkelid. Hvis du leser selvbiografien "Marius" som forhåpentlig nå blir utgitt kan du lese mye om ørretfisking.

Skal du ta en tur til Ølmenningsvatnet for å prøve fiskelykken der, begynner du på en sti som går fra den før beskrevne Strøkpøla. Stien går i nordøstlig retning over Strøkmyra, Et kort stykke med vått myrtereng. Vi kommer så over til en tørrere ås uten nevneverdig stigning, og med en tråkket sti som slutter etter et par hundre meter. Vi tar av fra denne stien omtrent midtveis, og skrår svakt mot høyre. Vi begynner nå på våtere terreng, og er på Holtan, Vi ser litt oppover mot Langberget, men fortsetter etter Holtanmyra, forøvrig et rikt multetereng, med spredt vokster av små furuskog, Vi passerer nerenden av Langberget, og kommer til bekken som renner ut fra Stongsetdalen. Nå er vi kommet i et magert skoglende med blanding av bjørk og vidjeskog. Så følger vi dalsøkket i retning nordover, og stien fortsetter mot Ølmenningsvatnet under foten av Snaubakkli. Etter litt sterk gåing står vi plutselig og skuer et lite, blikkstilt Ølmeningsvatn, med masse sprett og vak av små mørk ørret, som er nokså bitevillig (vannet er overbefolket).

Stier og stier, massevis av stier

Fra stien som er beskrevet gjennom Bjerkhøla opptil Legden. Her går det en sti over Bjerkhølbekken opp til høyden av Stongsetdalrylen. Så går stien rett ned i innerste delen av

Stongsetdalen. Denne delen av Stongsetdalen er nærmest et juv. Men når du er kommet til bunnen av dette juvet flater dalen mere ut og blir bredere. Stien går nå i østlig retning etter øverdelen av dalen mot Svartflåget og Snaubakken. Stien passerer i underkanten av Snaubakken og ender i elva som renner ut fra Snaubakktjønna.

Denne elva er grense mellom Beiarn og Bodø, som før beskrevet. Når du har passert denne elva er du altså i bodømarka, og kan nå følge en sti som går over Tverrberget og Gustavonkelmyra, over Isviklia og ned til Isvik.

Til Isvika kan du også følge en nedre sti som er samme sti som til Ølmenningsvatnet. Men da skrå du opp før du kommer til vannet og kommer opp til Siverthøla som ligger rett opp for Ølmenningsvatnet i østlig retning. Gjennom Siverthøla går stien over Tverrberilia, og møtes med stien som går ned til Isvik som før beskrevet.

Stier og ferdsel etter frosne og snølagte myrer og vann på ski, skøyter, og med hest og slede.

Hvis høsten og forvinteren er snøbar med mye frost, kan myrer og vann fryse til og bli så sterk is på at de kan beferdes med svært tunge transportmidler. Om en slik situasjon oppstod, sier det seg selv at ferdselen for fjellgårdene ble mye enklere og lettere.

På Birkelid ble det store muligheter å gå og ferdes utenom de stiene som ble nyttet om sommeren. Best er det da om det ble litt snø oppå de frosne myrer og vann.

For å begynne i samme rute som om ferdselen om sommeren, blir adkomsten til Krokjen lite aktuell om vinteren, Med mye snø kan denne sti bli helt blokkert. Da kunne det derimot bli farbart med hest og slede på etter stien og veien til Eggesvik, Her er det dog mulighet for blokkering hvis det ble mye sne med snøfokk og skavler. Eller at Bærfjellet kunne bli belagt med is. Men for det meste gikk ferdselen om vinteren med ski på føttene. Før noen veg ble bygd gikk veien og skiløypa rett over Ågdalvannet og i strak retning opp og over Eggesvikågdalen. Videre på skrå gjennom den bratte Åglia og inn på Berfjellet: Når man da var kommet på det høyeste punktet på Berfjellet, og når skiføret var godt, kunne man bare la det stå til. De som da var flinke og dristige skiløpere stod bare stille til de var ved husene i Eggesvik. En sånn skitur fra Birkelid til Eggesvik kunne være unnagjort på en knapp halvtime.

Naturlig nok ble mange stier og løyper kortere om vinteren under de føre forhold som her er beskrevet. Men til f.eks. til Nygårdsjøen ble faktisk veien forlenget på grunn av alle omveier som måtte kjøres for å komme over til Ertenvåg dalen.

Og slik kan da kjøreveien beskrives: Tidlig på mårran måtte sledelasset være klar t for start. Man kjørte nordover og nedover Myran, over Tjønnan og til Sandmoelva. Over elva og til veien som går til Sandmo. I Stongseta tar man av fra denne veien opp til, og over Stongsetskaret. Så kjører man i flatt lende over myrene ved Pevannet over Djupvannet og opp Tortenlia og over på nordsiden av Lappskaret og ned Resmålslia. Nå var man da i Ertenvågdalen og er på veien som går til Nygårdsjøen. Hele dagen gikk med til en sånn kjøretur og det ble ganske sent og mørkt til man kom igjen til Birkelid.

Når alt var godt tilfrosset, som beskrevet, kunne man kjøre med hest og slede over alt i marka på Birkelid, og det var jo en stor fordel for f.eks. drift i skogen. Altså kjøreveier over alt i terrenget.

Skogen var i gamle dager en viktig kilde for livberging. Stongsetdalen var rik på skog. Her ble det om høsten, når føreforholdet var som beskrevet, arbeidet mye med fløyved, ved som skulle fløtes ned til sjøen for salg. Nå kunne man kjøre med hest og støtting og samle veden etter hvert som den ble hugd. Veden ble slik samlet i store valer på Ludolfveien, en svak forhøyning for nerenden av Stongsetdalen. Disse "valene" ble så liggende å vente på et godt snøføre for så å kjøres ned til elven, hvor den på våren skulle kappes og legges opp i "la" for å tørkes til den skulle fløtes under vårflommen utpå forsommeren.

Vinterveden

Hjemme på Birkelid ble det brukt masse med bjerkeved i husholdningen. Denne vinterveden ble for det meste hugd på sørsiden av gården og i omkretsen av heimjorda. I Skåla ble det hugd mye bjerkeved til brensel hjemme på gården. Når det var godt snøføre ble denne veden samlet i store kaser på Storsletta i Skåla. Herfra ble så veden kjørt med hest og slede ned til gården. Det forekom også av og til en mellom lagring på Sletten sør for gården, Denne mellomlagringen kunne bero på at man måtte nytte kjøreføret, og den oppkjørte kjørevei.

Om opphugging og tørking av ved til husholdningen er det skrevet om i min selvbiografi "Marius" og kan leses om når den kommer ut pm kort tid.

Kjøring med hest og slede under de beskrevne føreforhold kunne foregå helt ned til sjøen ved Valnes, ja, jeg vet at min far var kjørende helt til Stensøy uten å røre på lasset han hadde på sleden. Selvfølgelig var da Trongsmåget, fjorden mellom fastlandet og Stensøy frosset og kjørandes.

Med ski på føttene

Men la oss nå atter ta skiene på føttene og se litt mere på hvor skiløypene går. På Birkelid kan det være skiløyper overalt når underlag og snøforhold er som før beskrevet, alle stier og løyper blir mye kortere om vinteren på grunn av at alle bløtsteder er tilfrosset og snølagt.

En skitur nordover til valnes, kunne være lett. Man gikk da rett nordover myrene og Tjønnan til Sørvik. Opp bakken nord for gårdene i Sørvik. Gjennom Frostmo-engan og over Frostmoen og ned til Vintervika og strakt etter Nervannet, videre over Halsan, og man er da på ganske kort tid på Vasshauet. Derfra kan man få et saftig unnarenn ned til Sjøgan.

Nå er det i grunnen ikke mere å skrive om skiløypene på Birkeli, for som før sagt er det mulig å komme seg fram på ski over alt når føret er egnet dertil.

Bodø den 19.november 1990.

Morten Birkeli.